

ЎЗБЕКИСТОН БАДИИЙ АКАДЕМИЯСИ
САНЪАТШУНОСЛИК ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ

ИСҲОҚ РАЖАБОВ

МАҚОМЛАР

Тошкент 2006

ЮНЕСКО ва Марказий Осиё мумтоз мусиқаси - Шашмақомни
асраш бўйича Япония Траст Жамғармасининг ҳамкорликдаги лойиҳаси

UNESCO / Japan Funds-in Trust Project for
Safeguarding the Classical Music of Central Asia – Shashmaqom

Нашрга тайёрловчи ва махсус муҳаррир -
Оқилхон ИБРОҲИМОВ

Таҳрир ҳайъати –
Файзулла КАРОМАТЛИ, Акмал РАЖАБОВ, Равшан ЮНУСОВ

Ушбу илмий монографияда Шарқ мумтоз мақомлари тарихи, уларнинг бизгача етиб келган Шашмақом, Хоразм мақомлари ва Фарғона-Тошкент мақом йўлларига доир илмий-назарий муаммолари ва айрим ижрочилик масалалари ёритилади.

Мусиқашунослар, санъатшунослар, махсус мусиқа ўқув юртларининг ўқитувчи ва талабалари, шунингдек мумтоз мусиқа ихлосмандлари учун мўлжалланган.

ISBN 978-9943-322-05-9

“SAN’AT” нашриёти

ИСҲОҚ РАЖАБОВ

Абдурауф Фитратнинг 1927 йили чоп этилган “�збек классик мусиқаси ва унинг тарихи” номли рисоласи муқаддимасида: “Ўзбекларни ўрганиш қўмитаси сўнгги йилларда ўзбек тилига, адабиётига ва тарихига оид анчагина маълумот тўплаб, яхшигина натижалар чиқаришга муваффақ бўлса-да, ўзбек мусиқамизга тегишли жиддий татаббуъотда бўлина олмади” дея эътироф қилинади. Бунинг асосий сабаби эса “бу соҳада ишлай олатургон, яъни аслий маънода мусиқа назариясини билатургон ва Шарқ мусиқасининг хусусиятларига воқиф мусиқашиносларнинг йўқлигида” эканлиги афсус ила таъкидланган*

Бу ўринда шунни айтиш керакки, ўзбек халқ мусиқаси ва унинг мумтоз намуналари бўлган мақомларни атрофлича илмий тадқиқ эта оладиган мусиқий шарқшинос олимларни етиштириш масаласи ўша 1920 йиллардаёқ ҳаётий заруратга айланган бўлса-да, бироқ бу долзарб муаммо деярли 40 йилдан сўнг тўла-тўқис ҳолда ўз ечимини топди. Бунда, ҳеч муболагасиз, санъатшинослик фанлари доктори Исҳоқ Ризқиевич Ражабовнинг (1927 – 1982) илмий-ижодий фаолияти асосий ва ҳал этувчи ўрин тутган эди. Чунки айнан Исҳоқ Ражабов шахси тимсолида мазкур соҳа учун муҳим турли мутахассисликлар (мусиқашинос, манбашунос, филолог, шарқшинос) ўзаро уйғун намоён бўлди. Исҳоқ Ражабов бир томондан машҳур Ражабийлар сулоласининг ёрқин вакили, йирик мақомдон, танбур ва дуттор созларида моҳир ижрочи бўлса, иккинчидан – олим форс-тожик тилини мукаммал эгаллаган, мумтоз шеърят (аруз) қонун-қоидаларининг пухта билимдони ва айни вақтда ўтмишга оид араб имлосида битилган ёзма манбаларни, шу жумладан, мусиқий рисоаларни ўқиб, уларни юқори малакали даражада шарҳлай оладиган мутахассис эди. Бунинг устига И. Р. Ражабов зукко олим, кенг кўламли изланишларга мойил истеъдод соҳиби эканлигини қўшиб қўйсак, у ҳолда устоз олиб борган тадқиқотлар натижаси нечоғлик самарали бўлганлиги сабабларини англаб олишимиз мушқул бўлмайди**

Закий олимнинг айниқса устозона мусиқанинг энг мураккаб ва мукамал тимсоли бўлган мақомлар бобида теран ва чин қомусий билимга эга эканлиги мутахассислар томонидан шак-шубҳасиз тан олинган. Масалан, бу борада устознинг 1963 йили нашр этилган “Мақомлар масаласига доир” номли монографик тадқиқоти фикримизнинг далили бўла олади. Ушбу салобатли илмий асар мазмунида, жумладан, Шашмақом мажмуаси дастлаб касбий (сарой) мусиқасида кенг ўрин тутганлиги, Ўн икки мақом тизимининг табиий ривожини ўлароқ шаклланганлиги ҳамда унинг нарда-

* Фитрат А. Ўзбек классик мусиқаси ва унинг тарихи. Т., 1993, 3-бет.

** Исҳоқ Ражабовнинг ҳаёти ва илмий-ижодий фаолиятини ўрганишда қуйидаги нашрлар эътиборга сазовордир: Юнусов Р. Исҳоқ Ражабов – XX аср мақом алломаси. Тўплам. Санъатшинослик масалалари. Т., 1998; Орипов З. Устоз ва олим. «Ражабийхоилик» илмий-амалий анжуман материаллари. Т., 1994.